

Висновки. Відтак, в основу експериментального дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності покладено аксіологічний, системний, особистісно-діяльнісний і культурологічний підходи. **Перспективу подальших досліджень** вбачаємо у визначенні сутності та структури кожного з методологічних підходів, що становлять підґрунтя підготовки майбутніх учителів початкової школи до здоров'язбережувальної діяльності з молодшими школярами.

Література

1. Кабанов П. Г. Проблема методологической культуры в философии и педагогике. — [Электронный текст] // http://www.asf.ru/Publ/monogr/glavall_1.html.
2. Краевский В. В. Методология педагогики: анализ с позиции практики / В. В. Краевский // Советская педагогика. — 1988. — № 7. — С. 23-29.
3. Методология педагогики: о чем спорим? // Советская педагогика. — 1991. — № 7. — С. 30-41.
4. Соколенко О. І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Соколенко. — Луганськ, 2008. — 20 с.
5. Философский энциклопедический словарь / Сост. Е. Ф. Губский и др. — М.: Инфра, 1997. — 576 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СПРІЯННЯ ОСОБИСТІСНОМУ СТАНОВЛЕННЮ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ІНСТИТУТУ

УДК 159.922.6

Дончак А.М.

У статті представлено програму роботи творчої групи у сприянні особистісному становленню майбутнього офіцера на основі емпіричного дослідження, проведеного автором. Стаття про становлення особистості в єдності і розрізненні особистісного і професійного аспектів.

Ключові слова: особистісно-діяльнісний підхід, особистісне становлення, особистість, суб'єкт життя, майбутній офіцер.

В статье представлена программа работы творческой группы в содействии личностному становлению будущего офицера на основе эмпирического исследования, проведенного автором. Статья о становлении личности в единстве и различии личностного и профессионального аспектов.

Ключевые слова: личностно-деятельностный подход, личностное становление, личность, субъект жизни, будущий офицер.

The article presents the work program of the creative team to promote the establishment of personal future officer, based on empirical research

conducted by the author. Article about the formation of personality in unity and distinction of personal and professional aspects.

Key words: *student-active approach, personality formation, personality, the subject of life, a future officer.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі різко загострилося протиріччя між потребою у формуванні і вихованні активної, творчої й одночасно відповідальної і дисциплінованої особистості майбутнього фахівця-професіонала і реальною можливістю переходу людей на нові позиції громадянської відповідальності за свої рішення і дії, особливо у такій відповідальній галузі, якою є оборонна галузь. У зв'язку з цим проблеми особистісного становлення майбутнього фахівця протягом усього періоду навчання у вищому навчальному закладі не набуває усе більшу актуальність.

З точки зору особистісно-діяльнісного підходу, професійний розвиток невіддільний від особистісного (Б.Г.Ананьев, Е.А.Климов, Л.М. Митіна, Е.Ф. Зеер, А.А. Деркач и др.). Професійне становлення та особистісний розвиток – два найтіснішим чином взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих один одного процесів, які неправомірно розглядати окремо. У цілому, професійний та особистісний можуть знаходитися для кожної конкретної людини у різних співвідношеннях: від паралельного, непересічного існування до повного включення одного в інше (А.К. Маркова, А.А. Деркач). У тимчасовій динаміці особистісна сфера ширше професійної, тоді як саме вона визначає початок, перебіг і завершення професійного розвитку. Для професії майбутнього офіцера, з його вираженою функцією практичного психолога, особливе принципове значення має взаємозв'язок особистісного та професійного становлення, тому що власна особистість виступає в якості інструменту діяльності (Р. Кочюнас), особливо особистість офіцера (В.В.Ягупов). Важливим є перехід від психології «особистості, що змінюється у мінливому світі» (О.Г. Асмолов), до психології «особистості, що діє і змінює себе і свій життєвий світ» (Д.О. Леонтьев). Разом з тим, орієнтація курсантів і студентів як майбутніх офіцерів на особистісне становлення, що досліджувалась у вищих навчальних закладах, виявилась недостатньою. Так, свідомо активна орієнтація на самовдосконалення в напрямку особистісного розвитку була виявлена лише у 37,2% курсантів та студентів вищих навчальних закладів. Такі результати дослідження засвідчують про необхідність сприяння особистісному становленню курсантів та студентів вищих навчальних закладів.

Такі результати дослідження засвідчують про необхідність застосування спеціальної системи сприяння оптимізації стратегій особистісного становлення майбутніх офіцерів.

Тому мета нашої роботи полягала у розробці програми сприяння особистісному становленню майбутніх курсантів та студентів у військовому інституті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Метою розробленої програми була оптимізація стратегії особистісного становлення курсантів і студентів вищих навчальних закладів як майбутніх оф-

іцерів та підвищення їх внутрішньої мотивації студентів до самовдосконалення в сфері особистісного розвитку.

У дослідженні брали участь курсанти та студенти різних військових спеціальностей як майбутні офіцери, які здобувають вищу освіту у військовому інституті Одеського національного політехнічного університету. Кількість студентів, які брали участь в експерименті – 300 осіб, по 155 осіб – у контрольній групі та експериментальній групі. Робота проводилась у навчальних підрозділах.

Проаналізувавши конкретні та ефективні методи, що дозволяють оптимізувати стратегію особистісного розвитку студентів та курсантів, ми дійшли думки, що найконструктивнішою формою реалізації розробленої нами програми є спеціально розроблений план роботи, як груповий в межах психологічного супроводження навчального процесу при читанні дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу, в першу чергу психології, а саме - «Психологія (у тому числі конфліктологія)», «Психологія здоров'я», «Психологія фізичного виховання».

Для нас було важливо здійснення психологічного супроводження процесу підготовки майбутнього офіцера протягом усього періоду навчання, доповнення групової роботи індивідуальною. Специфічним є цілодобове знаходження учасників групи у єдиному просторі життєдіяльності військового інституту (військового містечка). Характерними особливостями творчої групи є створення умов для повного розкриття особистістю своїх позицій і емоцій в атмосфері взаємного прийняття, безпеки й підтримки. Окрім того, постійна атмосфера підтримки і співпраці створює максимально сприятливі умови для самопізнання, саморозвитку й самовдосконалення учасників.

Таким чином реалізується ключова ідея творчої групи як форми роботи, зорієнтованої на особистісний розвиток людини, розкриття її потенціалу – так зване «формування» особистості, адекватне змісту, вимогам професійної діяльності (Л.М. Мітіна).

Результативність творчої групи, створеної у сприянні становленню особистісного становлення, залежить від дотримання у групі як загальноприйнятих принципів роботи тренінгових груп (ненасильницьке спілкування; гармонізація інтелектуальної й емоційної сфер, принцип конфіденційності, принцип «не нашкодити», принцип відповідності заявлених цілей тренінгу його змісту), так і творчої групи у її специфіці постійного функціонування у військовому колективі – авторський принцип творчості як такої, що дозволяє привнести в реалізацію взаємодії питання, що є особистісно значущими для даної особистості.

Вплив соціально-культурного середовища виступає головним зовнішнім соціально-психологічним фактором особистісного становлення майбутнього офіцера, опосередкованим його варіантом у військовому інституті (М.Ю Петрова), тому профілактика антигуманної поведінки в суспільстві і рішення багатьох актуальних проблем виховання має запобігти дисгармонійним тенденціям розвитку особистості. В сучасних умовах кризового стану суспільства вплив соціально-культурного середовища має доповнюватись побудовою індивідуально-особистісної культурної реальності як чинником внутрішнім і обумовленим системою психологічного супроводження процесу підготовки

майбутнього офіцера у військовому інституті, — смисловою сіткою матеріальних предметів та духовних явищ, реальність яких визначається їх смислотворчою значимістю для людини, привнесення значення «для себе», упорядкування їх своїми смислами (М.О.Зайцев). Необхідність продукування культурної реальності зумовлена моральною глибиною, потребою людини у виборі життєвої позиції, в однозначному вирішенні тут і тепер сутнісних кантівських питань, спроектованих на особисте життя. Цей постійний культурний вибір особистості набуває реальності через обґрунтування в минулому (на основі духовно-ціннісного зв'язку з попередніми поколіннями в успадкуванні їх цінностей і смислів) і покладання в майбутньому, яке в результаті засвоєння минулого набуває ідентичності та змоги торування у майбутнє. Актуалізований нами ціннісний зв'язок між тими, хто навчається, і попереднім поколінням тих, хто навчає, став наступним психологічним чинником особистісного становлення. Був задіяний психологічний механізм «відображеної суб'єктності, як форма ідеального прояву одної людини в житті іншого» (виявлений А.В.Петровським). Відображаючись в іншому, людина виступає як діяльний початок для іншого, змінює його погляди на явища, що викликає у людини нові спонукання, що призводять до постановки іншою людиною нових цілей.

Оптимізація особистісного становлення в умовах формувального експерименту відбувалось у військовому інституті завдяки психологічному супроводженню процесу підготовки майбутнього фахівця і спеціально організованих при ньому творчих груп (Л.А.Снігур). Термін «супроводження» у ВВНЗ розуміється нами як «процес спільної діяльності тих, хто супроводжує, і тих, кого супроводжують, що продовжується протягом певного достатньо тривалого часу, характеризується доведенням діяльності до результату при провідній ролі тих, хто супроводжує» (О.В.Остапенко).

Людина включається в індивідуальну культурну реальність особистісно-професійної сфери, яка організує і продукує її оновлену. Через самість виявляються такі характеристики індивідуального буття як активність, самобутність і виособленість в загальному процесі інтеграції особистості у військовий колектив як соціальний організм, життєдіяльність якого спрямована на професійний захист країни. Зовнішньою умовою особистісного становлення виявилось спілкування, в просторі якого здійснюється необхідність єдності механізмів адаптації і індивідуалізації. Завдяки кореляційному аналізу вивлено також зв'язок особистісного становлення з морально-психологічним кліматом у колективі та взаємозв'язаним з ним соціометричним статусом особистості, як складової життєвої компетенції у процесі особистісного становлення, що опосередковано свідчив про включеність індивіда на противагу відчуженості як показника життєстійкості у властивим особистості настановах та переконаннях. У процесі спільної навчально-професійної діяльності відбувалась інтеграція як зміна життєдіяльності інших людей, здійснення «духовних внесків» і їх прийняття оточуючими і тим самим ствердження свого «інакшого буття» в інших людях. Внаслідок цього, інша особистість відкривається для інших як значуще джерело нових смислів буття. Цей процес є не тільки джерелом «неспрямованого впливу» особистості на інших людей (Б.П.Бархасєв), але й внаслідок цього, власного значення. Зміна ефектив-

ності особистісного становлення відбувалась при контакті зі значущою особою (наставником, товаришем по навчанню). При «фасилітації» вплив іншої особистості виявляє себе (П.В.Лушин), перш за все, в зміні уявлень про рівень досягнень, особистість починає вважати себе здатною на значно більше, ніж вона вважала себе здатною до зустрічі з фасилітатором.

Особистісне становлення майбутнього офіцера як психологічна реальність об'єктивує факт, що будь-яка практична, комунікативна чи пізнавальна дія виступає одночасно в двох іпостасях: з одного боку, вона є технічною операцією, пов'язана з об'єктивною стороною активності, фіксує функціональні здобутки особистості; з другого – виражає суб'єктивне ставлення суб'єкта, визначає смисл для нього та інших вчинків і дій, і є його особистісним надбанням. Удосконалення функціональної (об'єктивної) та особистісної (суб'єктивної) результативності життєдіяльності за допомогою спеціально розробленої програми оптимізації її умов позитивно впливає на змістовно-динамічні характеристики життя курсанта.

Актуалізація рефлексивних складників самосвідомості майбутнього офіцера (особистісна рефлексія, зміст уявлень про Я, механізми диференціації та ідентифікації) слугують підґрунтям для розвитку адекватної ідентичності, виступають важливим чинником формування індивідуальної системи ціннісних орієнтацій майбутнього офіцера.

Важливими умовами гармонійного особистісного становлення майбутнього офіцера є розвиток у нього самосвідомості громадянина країни та ціннісних орієнтацій позиції її захисника.

Завдяки здатності впорядковувати події власного життя, адекватно відображати у своїй свідомості динаміку відмінних етапів життя, юнак набуває відчуття самотождності, життєвої перспективи, чіткого уявлення про Я в єдності його минулого-теперішнього-майбутнього.

При гуманістично-альтруїстичній спрямованості особистості, сприяння гармонізації особистісної стратегії спрямовувалось у напрямку системи соціальної взаємодії курсантів, на розвиток власної гідності курсантів та студентів, що не дозволяє маніпулювати ними з боку інших.

Якщо при гуманістично-альтруїстичній стратегії самовдосконалення відбувається в межах даної правильно обраної стратегії, то при прагматично-утилітарній стратегії у супроводженні процесу підготовки курсантів засобом роботи у творчій групі нами знімався стан, коли людина «крутиться, як білка в колесі», боїться хоча б на мить зупинитися і залишитися наодинці з власною совістю, усвідомити, що ж відбувається у неї в душі, зізнатися собі у своїх помилках, проаналізувати свій досвід і виробити правильну життєву стратегію, гармонізуючи систему ставлень до себе, країни, професії, оточення.

При гедоністично-альтруїстичній стратегії особистісного становлення ми запобігали деструктивним механізмам розвитку особистості, що діють як пускові механізми – високий рівень невротизації особистості, що характеризується високим психічним напруженням особистості при слабкій здатності до самоконтролю; наявність невротичних рис особистості (егоцентризму, агресивності, афективності, імпульсивності, слабовілля, конформізму, зовнішнього локусу контролю), почуття розчарованості, розгубленості, зневіри, відсутність сенсу життя, конфліктність у взаємовідносинах; був забез-

печений тонкий психологічний підхід з боку командира та наставника з повним розумінням і прийняттям особистості молодшої людини. Досить успішно тут виявляється практика наставництва завдяки дії природних вікових прагнень юнацтва до близьких міжособистісних відносин, до любові і дружби з властивою для юності активністю і щирістю, які частково можуть нівелювати егоїстичні риси характеру. Крім того, сензитивність до питань моральності сприяла прояву інтересу і тонкої чутливості до духовно-етичної проблематики, самостійному пошуку наставництва. У цілому інтенсифікувалося життя всіх майбутніх офіцерів у військовому інституті, зміцніла морально-духовна площина їх діяльності у спрямованості на захист країни.

Робота зі сприяння стратегії особистісного становлення містила теоретичний модуль, власне формувальний етап, в якому можливо виокремити мотиваційно-ціннісний, особистісно-діяльнісний та комунікативний модулі; завершально-контролюючий етап.

З таблиці 1 видно динаміку розвитку особистісного становлення в контрольній групі до і після сприяння: зміни в контрольній групі були у два рази меншими, ніж в експериментальній групі, де ми можемо бачити значні зміни: представників гедоністично-егоїстичного типу стратегії особистісного становлення не залишилось, кількість представників прагматично-утилітарного типу стратегії особистісного становлення зменшилося на 46,4%, а представників гуманістично-альтруїстичного типу стратегії особистісного становлення стало більш, ніж в 4 рази (порівняно з контрольною групою, де за весь період психологічного супроводження кількість представників даної стратегії особистісного становлення підвищилась лише вдвічі).

Таблиця 1
Типи стратегії особистісного становлення курсантів та студентів до та після експерименту

Типи стратегій особистісної спрямованості	До експерименту (у %)		Після експерименту (у %)	
	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група
Гедоністично-егоїстичний	6,5	6,5	-	3,2
Прагматично-утилітарний	75,5	73,5	29,1	60,0
Гуманістично-альтруїстичний	16,8	20,0	71,0	35,5

Щодо результатів участі курсантів та студентів у творчих групах при викладанні дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу було зафіксовано підвищення внутрішніх психологічних чинників, і, в першу чергу, орієнтації на самовдосконалення (див. табл. 2).

Таблиця 2

Мотивація до самовдосконалення у напрямку розвитку своєї особистості у курсантів і студентів до та після експерименту

	До експерименту (у %)		Після експерименту (у %)	
	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група
Мотивація на особистісне самовдосконалення	37,2	38,7	84,5	48,5

З таблиці 2 видно, що результати в контрольній групі до і після експерименту практично не змінилися, а в експериментальній групі ми можемо бачити значні зміни: мотивацію на вдосконалення власної особистості ми можемо спостерігати у 75% досліджуваних, тоді як до експерименту лише 37,2% (24 особи зі 155 юнаків в експериментальній групі) і 38,7% в контрольній групі були орієнтовані на особистісне самовдосконалення.

У досліджуваній вибірці старшого юнацького віку, який є сензитивним до проблем самовдосконалення, переважаючим є недостатній рівень орієнтації курсантів та студентів на особистісне вдосконалення – рівень нижчий за середній (70% досліджуваних). Найслабшим у структурі особистісного вдосконалення є поведінковий компонент (низький рівень розвитку визначено в 46,7%, високий – тільки в 1,9% досліджуваних). Відсутність особистісного вдосконалення в аспекті особистісного становлення проявляє себе у взаємодії з наставниками/викладачами, при виконанні навчально-професійних завдань і виявляється у спілкуванні. Найбільш сформованим є мотиваційний компонент особистісного вдосконалення: 34,3% студентів мають високий рівень розвитку й лише 7,1% – низький. При цьому виявлено зв'язок між особистісним становленням й успішністю навчання та служби майбутніх офіцерів – студентів і курсантів військового інституту: курсанти та студенти, орієнтовані на самовдосконалення в напрямку особистісного становлення. Удосконалення власної вольової сфери, розвиток саморегуляції, пізнання і осмислення навчально-професійної діяльності і службових відносин, студенти мають високий рівень успішності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами психодіагностичного дослідження можна зробити висновки, що представлена програма сприяння розвитку стратегії особистісного становлення у курсантів/студентів вищих навчальних закладів у вигляді психологічного супроводження навчально-професійної діяльності роботою у творчій групі при опануванні дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу в процесі психологічного супроводження здатна покращити стратегію особистісного становлення і підвищити рівень внутрішньої мотивації курсантів/студентів до вдосконалення у сфері особистісного розвитку. У результаті даного дослідження головна мета розробки методики супроводження особистісного становлення майбутнього офіцера як суб'єкта

навчально-професійної діяльності курсантів і студентів вищих навчальних закладів як майбутніх офіцерів і захисників країни була досягнута.

Застосування програми сприяння особистісному становленню майбутнього офіцера в умовах військового інституту показало її ефективність і необхідність удосконалення для застосування на представниках інших спеціальностей майбутніх офіцерів різних силових структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бархаев Б.П. Психология и педагогика профессиональной деятельности офицера / Б.П.Бархаев, А.Г. Караяни, В.Ф.Перевалов, И.В. Сыромятников – М.: Воениздат, 2006. – 488 с.

2. Бурдуковская Е.А. Личностное становление студента в социокультурной среде вуза: монография / Елена Анатольевна Бурдуковская, А. А. Шумейко, Н. К. Щепкина. – Благовещенск : АГУ, 2006. – 176 с.

3. Воронов Д. М. Профессионально-личностное становление курсантов внутренних войск МВД России : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Дмитрий Михайлович Воронов. – Саратов, 2006. – 205 с.

4. Карцева Т.Б. Личностные изменения в ситуациях жизненных перемен//Психологический журнал. – 1988. – Т. 9. - № 5. – С. 120-128.

5. Петрова М. Ю. Социально-психологические особенности развития военно-профессиональной направленности курсантов: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: Специальность 19.00.05 – социальная психология/ Марина Юрьевна Петрова. – М.: 2007. – 20 с.

11. Лушин П.В. Психология личностного изменения: Дисс. ... д-ра психол. наук/ П.В.Лушин. – К.: Институт психології ім. Г.С. Костюка, 2003. – 484 с.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ І СТРУКТУРИ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ

УДК 378.937

Картель Т.М.

Стаття присвячена висвітленню концептуально-методологічних засад щодо визначення сутності і структури іншомовної комунікативної компетенції майбутніх інженерів-будівельників. Основна увага автора приділена аналізу еволюції понять «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетенція» для обґрунтування специфіки «іншомовної комунікативної компетенції майбутніх інженерів-будівельників».

Статья посвящена освещению концептуально-методологических принципов относительно определения сущности и структуры иноязычной коммуникативной компетенции будущих инженеров-строителей. Основное внимание автора уделено анализу эволюции понятий «компетенция», «компетентность», «коммуникативная компетенция» для обоснования специфики «иноязычной коммуникативной компетенции будущих инженеров-строителей».